

(Zeeland), weer opgebouwd, waar hij nog steeds als graanmolen staat (zie foto). Tot 1969 was hij gedekt met hout en dakleer, daarna met riet. De Eemnesser herkomst valt af te leiden uit de baard, dit is een soort naambord, dat meestal aangebracht is onderaan de kap. Op de achterkant hiervan bleken bij de restauratie in 1969 het jaartal 1791 te staan en o.a. de initialen H.F. (= Heyn Feddrijs).

Zo blijkt, dat zelfs in Zeeland gegevens over de geschiedenis van Eemnes te vinden zijn!

Livia Lankreijer.

(gegevens o.a. ontleend aan G.S. Koeman-Pael: 'Eemnes en zijn molens' en M. v. Hoogstratem 'De Molens van Zeeland')

De Koopmansrekeningen van 1845.

Allerlei ontwikkelingen door de eeuwen heen zijn nodig geweest om de Nederlanden tot één natie te smeden. Aanvankelijk kende elk stadje, Hertogdom of Bisschoppelijk Gewest eigen maatschappelijke ontwikkelingen.

Zo bestonden er in ons land talrijke getallen en rekenstelsels, sinds mensenheugenis ontwikkeld en aangepast aan de plaatselijke maatstaven.

Met name in het ambtelijk en economisch verkeer vormde deze veelheid van stelsels een grote belemmering.

Er was een buitenlandse invloed voor nodig om hierin de nodige eenheid te brengen. Niet dat ook hier te lande geen pogingen waren gedaan om eenheid te brengen in de vele stelsels. Al in 1639 probeerde de Staten van Zeeland in alle plaatsen van dit gewest dezelfde maten en gewichten in te voeren. En op 1 december 1664 kort na de uitvinding van het slingeruurwerk deed Christiaan Huygens een voorstel om de lengte van de secondenslinger als algemene lengtemaat in te voeren, gekoppeld aan een tiendelige onderverdeling van de lengtemaat.

Maar zoals gezegd was er een buitenlandse mogend-

heid nodig om in de Nederlanden eenheid in het getallen en rekenstelsel te brengen. Nadat in 1795 de Franse troepen ons land waren binnengevallen, werd de Bataafse Republiek in 1810 bij Frankrijk ingelijfd en werd Lodewijk Napoleon koning van Holland.

In opdracht van de Franse regering was tussen 1792 en 1798 door een commissie, waarin alle door Napoleon veroverde landen waren vertegenwoordigd, een grondeenheid voor lengte en gewicht bepaald die in 1800 in Frankrijk officieel werd ingevoerd en op 8 juni 1819 bij Koninklijk Besluit in de Nederlanden werd aangenomen. Het stelsel zou op 1-1-1821 worden ingevoerd, om het nieuwe stelsel op juiste wijze ingevoerd te krijgen in de samenleving was het noodzakelijk het onderwijs erop af te stemmen. Hiertoe werd in 1845 ondermeer een rekenboek uitgegeven onder de naam *Koopmansrekeningen*. Naast een aantal omrekenstabellen van de belangrijkste oude maten en gewichten in het 'Systeme Metrique' geeft het boekje een aardig inzicht in een aantal aspecten uit het leven van alle dag van de 19e eeuw. Bijvoorbeeld van de produkten die men voortbracht, verbruikte en verhandelde. Maar ook over bepaalde machtsverhoudingen die oorzaak waren van afwijkingen van het nieuwe metrieke stelsel; waar bijvoorbeeld de Amsterdamse graanhandelaren op de Amsterdamse Korenmarkt de oude 'Amsterdamse marktschepel' bleven hanteren, omdat de nieuwe 'Nederlandse Schepel' een te kleine inhoudsmaat zou zijn.

De meeste wijnen en ook bijvoorbeeld koolzaad werden nog in Evl (vlaamse ponden) berekend; waarbij een Evl op ongeveer 6 gulden kwam. Ook bleef het afwegen van medicinale kruiden het oude medicinale pond voorlopig gehandhaafd, omwille van de menselijke veiligheid.

Als de inhoud van het boekje aansluit bij de werkelijkheid van de 19e eeuw, dringt de indruk zich op dat Nederland in die tijd voornamelijk een handelsnatie was. De in de *Koopmansrekeningen* opgenomen opgaven gaan ondermeer over boter uit Leiden, tarwe uit Polen of Pruisen, gerst uit Maagdenburg of zijde uit Milaan. De produkten waren lange tijd onderweg en hiermee wordt ook in de opgaven rekening gehouden bij de kostenaspect-

ten. Vaste verpakkingen kende men eigenlijk niet, al werden een aantal produkten wel in standaardhoeveelheden verhandeld. Een brood woog bijvoorbeeld ca 6 kg, een roggebroomd: 3 kg. Zo'n roggebroomd kostte dan 27 cent.

Daarvoor had de korenkoper de rogge voor 5 cent per kg ingekocht. Hij verkocht het roggemeel voor bijna 8 cent per kg aan de bakker. Door het bakken voegt de bakker dus zo'n 3 cent per brood aan waarde toe.

Of de winkelier die vlas inkoopt tegen 60 cent de kilo om er laken van te laten maken. Het laten spinnen kost hem 55 cent per kg en koken kost 5 cent de kilo. Van de 6 kg verwerkte vlas blijft 5 kg bruikbaar materiaal over. Elke kg levert 3,125 meter linnen op; bleekloon bedraagt 7,5 cent per meter. De bewerking kost verder nog zo'n 11 cent per meter. Een meter linnen kost op deze manier $64 \frac{1}{2}$ cent.

Een werkweek bijvoorbeeld telde $5 \frac{1}{2}$ dag met werkdagen van 10 uur.

Al deze gegevens zijn in de Koopmansrekeningen te vinden. Hier en daar zal de werkelijkheid wel eens geweld worden aangedaan, maar over het algemeen geeft het boekje toch een aardig inzicht in het leven van die dagen rond 1850.

Als afsluiting laten we nog een paar voorbeelden volgen:

1. Wat zullen beloopten 18 last 5 ton IJle haring, waaronder zijn 7 last wrakken, waarvan 3 wrakke niet meer dan 2 goede waard zijn, a $147 \frac{1}{2}$ gulden het goede last? (N.B. 1 last = 3000 kg).
2. Zoo een wijnkoper koopt drie soorten van wijn van elk even veel en wel van 35 cents, van $42 \frac{1}{2}$ cents en ook van $47 \frac{1}{2}$ cents de Nederlandse Kan. Op hoeveel komt hem de Nederlandse kan door elkander? (N.B. 1 kan = 1 liter)
3. Een traankoper had in zijn pakhuis liggen 56 kwarteelen, 7 steekkannen walvischtraan, welke hem ingekocht komen op f 78,65 per kwarteel en f 27,92 onkosten. Door inbraak zijn hem 6 vaten waarin 10,75 Nederlandse vaten ontstolen. Voor hoeveel moet hij nu wel het Nederlandse

vat verkopen om deze schade vergoed te krijgen en bovendien nog 100 daalders te winnen? (1 Nederlands vat = 100 liter; 1 daalder = f 2,50; 1 kwarteel = 232,8 liter (1 kwarteel is bovendien 12 steekkannen)

Let vooral bij de laatste opgave op de pogingen van de koopman de schade geleden op de inbraak, op de consument, zoals dat nu heet, te verhalen. Veel succes bij het oplossen van de sommen.

Wim Bary

Mededelingen

Wij ontvingen van de Stichtse Culturele Raad een uitnodiging tot het bijwonen van de Historische Dag op 7 mei 1983 op Kasteel Groeneveld in Baarn.

Alle leden en donateurs van historische verenigingen en verzamelingen in de provincie Utrecht en andere belangstellenden worden hierbij uitgenodigd deel te nemen aan de Historische Dag 1983.

De opening van Kasteel Groeneveld als Nationaal Centrum voor Bos, Natuur en Landschap in mei 1982 is de aanleiding daar een bezoek te brengen. Het Kasteel is geheel gerestaureerd. Er wordt een permanente expositie ingericht, waarin uitgaande van Nederlandse landschapstypen, voorlichting wordt gegeven over flora en fauna, beheer van bos en natuurgebieden en hun relatie met de mens.

Daarnaast zijn er ruimten beschikbaar voor tijdelijke tentoonstellingen. Het bij het kasteel behorende park is ingericht in Engelse landschapsstijl en deels geheel hersteld.

Het programma ziet er als volgt uit:

10.30 - 11.00	- ontvangst met koffie
11.00 - 11.45	- inleiding over kasteel en park Groeneveld door de heer W. Paans, beheerder van het kasteel en een vertegenwoordiger van de houtvesterij Utrecht
11.45 - 13.00	- bezichtigingen kasteel en exposities